

WAAR ALLES VAN HEM SPREEKT

Visiedocument liturgie van de Hervormde Gemeente Herwijnen – DEEL 1

9 juni 2017

De kerkenraad het Visiedocument in het voorjaar/de zomer van 2021 geëvalueerd. De bevindingen van de kerkenraad plus eventuele besluiten tot aanpassingen en aanvullingen zijn steeds herkenbaar onder de bestaande kopjes 'Beleidsvoornemens' aangegeven.

Verder zijn in het hele document enkele tekstuele aanpassingen gedaan, die echter aan de inhoud of strekking van het Visiedocument niets veranderen.

De kerkenraad heeft de geëvalueerde versie van het Visiedocument vastgesteld op 7 juli 2021

Ter inleiding

Voorjaar 2016 besloot de kerkenraad de vacante periode te benutten voor een bezinning op liturgie. Een interimpredikant is aangetrokken om dit bezinningsproces te begeleiden. Het beoogde doel is: komen tot een liturgie die dichtbij de Schrift staat en oog heeft voor de tijd waarin de gemeente leeft. Deze liturgie moet allereerst en allermeeft tot eer van de Drie-enige God zijn en in het verlengde daarvan ook tot opbouw en zegen van de gemeente.

Ruim 40 jaar heeft de gemeente in haar zondagse samenkomsten een 'klassiek hervormd-gereformeerd' type liturgie gevolgd. In deze liturgie neemt de preek als verkondiging van Gods Woord een centrale plaats in. In de morgendiensten worden de Tien Geboden gelezen uit Exodus 20 of Deuteronomium 5. In de avonddiensten wordt de geloofsbelijdenis gelezen. Wat de liederen betreft is er in de gewone samenkomsten ruimte voor 1 gezang uit de Hervormde Bundel 1938. Verder worden psalmen gezongen in de Statenberijming 1773.

De kerkenraad merkt dat met name de psalmberijming qua taal niet voldoende aansluit bij de hedendaagse taal en tijd waarin de gemeente leeft en zich beweegt. Met name jongeren en jonge gezinnen ervaren moeite met het aanleren en begrijpen van de teksten. Dit geldt in mindere mate ook voor de gezangen uit de Hervormde Bundel 1938.

De kerkenraad vindt een uitgebreid, inhoudelijk bezinningstraject van belang om niet ondoordacht, maar weloverwogen te onderzoeken en te besluiten of veranderingen in de liturgie van de gemeente verantwoord zijn. De kerkenraad streeft daarom naar inzicht in hetgeen in de Schrift over liturgie te vinden is. De Schrift is leidend (Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikelen 5 t/m 7). Gods Woord geeft als richtsnoer aan waar de ruimte en waar de grenzen van liturgische verrijking en verandering liggen. Binnen die ruimte en grenzen zoekt de kerkenraad naar mogelijkheden om de liturgie van de samenkomsten zo vorm en inhoud te geven, dat zij naar de Schriften is, de Drie -enige God aanbidt en eert en tot opbouw en zegen van de gemeente is. Verstaanbaarheid van de gesproken en gezongen teksten acht de kerkenraad daarbij van groot belang.

Identiteit van de gemeente

De liturgie van de gemeente drukt uit wat de gemeente gelooft en belijdt. Liturgie is derhalve ook uitdrukking van de identiteit van de gemeente. Het is daarom goed vooraf deze identiteit te verwoorden:

De Hervormde Gemeente Herwijnen is een rechts-confessionele/ hervormd-gereformeerde gemeente. Het oecumenisch belijden en de Drie Formulieren van enigheid worden door de gemeente onderschreven omdat zij met de Heilige Schrift overeenstemmen.

Literatuur

Voor de bezinning is onder andere gebruik gemaakt van de volgende bronnen: J. Smelik, *Gods lof op de lippen. Aspecten van liturgie en kerkmuziek*; T. Brienens, *Oriëntatie in de liturgie*; J. Luth e.a., *Het kerklied. Een geschiedenis*; M. van der Velden, *Als wij samenkomen. Liturgie in de gereformeerde traditie*; Gerefor-

meerde Bond, *De liturgie in hervormde gemeenten*; J. Smelik, *Het nieuwe Liedboek in woord en beeld*. Internetartikel van D. Wursten, *Wat is liturgie?*, bron: <https://dick.wursten.be/liturgie.htm> [9 juni 2017]; Internetartikel van W. Kok, *Over Psalmen en Gezangen gesproken!*, bron: <http://www.psalmbboek.nl/images/files/OVER-PSALMEN-ds-w-kok.pdf> [9 juni 2017].

1. Aspecten van liturgie

De samenkomsten als brandpunt van het gemeente-zijn

Op zondag komt de gemeente samen in de kerk. De gemeente maakt zich in deze samenkomsten los van haar alledaagse en aardse bezigheden om de aandacht te richten op de Drie-enige God. Dat gaat niet zonder Gods hulp en zegen. En deze samenkomst waarin de Heere wordt aangeroepen en Hij Zijn Naam en grote daden doet gedenken, gebeurt ook op een specifieke plaats en in een specifieke context. Voor de Hervormde Gemeente Herwijnen vormen de zondagse samenkomsten het brandpunt van haar gemeente-zijn, dat overigens zeven dagen per week gestalte dient te krijgen.

Gods Naam, woorden en daden gedenken

In de samenkomsten staat het gedenken van 'Gods Naam, Zijn woorden en daden' centraal. Zijn scheppings- en verlossingswerk en alles daar tussenin. In Exodus 20:24 lezen we in aansluiting op de schenking van de Tien Geboden: 'Op elke plaats waar Ik Mijn Naam zal laten gedenken, zal Ik naar u toe komen en u zegenen.' We kunnen hieruit afleiden dat de Heere Zelf in de samenkomsten van de gemeente aanwezig wil zijn. In deze samenkomsten verschijnt de gemeente dan ook voor Zijn aangezicht.

Gods Woord centraal

In de liturgie van de samenkomsten staat Gods Woord centraal. Dit betekent onder meer dat de prediking (uitleg en verkondiging) van Gods Woord een belangrijke plaats in de liturgie inneemt. De Heere geeft ook de opdracht tot onderwijs in Zijn Woord. Gods Woord centraal betekent voor ons echter meer dan 'de preek centraal'. De bezinning op liturgie heeft ons doen inzien dat er veel meer vormen van verkondiging van Gods Woord zijn. Onder meer doordat de gemeente zingend en sprekend zelf Gods Woord op de lippen neemt. Ook doordat de gemeente biddend het Woord van God laat klinken.

Participatie van heel de gemeente

De participatie (deelname) van de gemeente, dat wil zeggen: de gemeente als subject, uitvoerder van de liturgie, is een belangrijke ontdekking, die Luther en Calvijn op grond van hun verdieping in Gods Woord hebben gedaan. Waar in het Oude Testament de Levieten een voorname, zo niet exclusieve, rol in de tempeldienst vervullen, daar zien we in het Nieuwe Testament een verbreding naar meerdere gelovigen die iets in de samenkomst kunnen doen (zie bv. 1 Korinthiërs 14:26v.). In de christelijke gemeente gaat het niet enkel om de bijzondere ambten (ouderling, diaken, predikant). Juist het ambt van alle gelovigen (zie bijvoorbeeld 1 Korinthiërs 14:26 en 1 Petrus 2:5-9) maakt dat het ook van belang is dat de gemeente zelf Gods Woord op de lippen neemt om het – tot eer van God, tot opbouw van de gemeente en de bespoediging van Gods Koninkrijk – elkaar en aan de wereld te verkondigen. Daarbij is de inzet van diverse, door God aan de gemeente(leden) gegeven gaven (bijvoorbeeld in het spreken of musiceren) ook mogelijk.

Waar alles spreekt van Hem

Doel is een liturgie waarin alles van God spreekt. Dat is onder meer een liturgie die dichtbij de woorden van de Schrift blijft en van de Schriften doordrenkt is. Ook een liturgie die allereerst op de dienst aan en de eer en heiligheid van de Drie-enige God is gericht.

2. Liederen in de samenkomsten van de gemeente

2.1 De huidige situatie (mei 2017)

In de reguliere zondagse samenkomsten worden op dit moment hoofdzakelijk psalmen in de berijming 1773 gezongen. Standaard wordt ook 1 gezang uit de Hervormde Bundel 1938 gezongen. Een gastpredikant mag ook 2 gezangen uit de Hervormde Bundel opgeven of alleen psalmen.

De functie van de liederen is meestal: passend bij verkondiging op basis van één of meerdere Schriftgedeelten.

In bijzondere samenkomsten (opening en sluiting winterwerk / jeugddienst / diensten waarin een huwelijk wordt bevestigd en/of de Heilige Doop wordt bediend) is er ruimte om ook enkele, door de kerkenraad geselecteerde, liederen uit Op Toonhoogte te zingen.

2.2 De bezinning

2.2.1 Psalmen en gezangen

De liturgiebezinning heeft op basis van de Schrift aan het licht gebracht, dat het niet opgaat om het zingen van psalmen zondermeer boven het zingen van andere geestelijke liederen te stellen. In Kolossenzen 3:16 (“onderwijs elkaar en wijs elkaar terecht, met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen”) en Efeziërs 5:19 (“en spreek onder elkaar met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen, en zing voor de Heere en loof Hem in uw hart”) wordt volgens exegetische consensus niet verwezen naar oudtestamentische psalmen. Paulus en de gemeenten waaraan hij schrijft, denken bij psalmen, lofzangen en geestelijke liederen aan lofliederen die het evangelie van Christus tot inhoud hebben.

Het wel gebruikte argument dat in de christelijke gemeente alleen psalmen zouden kunnen worden gezongen – omdat enkel deze Gods openbaring zijn – is Bijbels gezien onhoudbaar. Ook is het goed om te beseffen dat wij al meerdere eeuwen *berijmingen van de psalmteksten* zingen.

Op basis van de Schrift is er in ieder geval geen grond voor het alleenrecht van psalmen. Ook zegt de Schrift niets over de verhouding tussen psalmen en gezangen in de samenkomsten van de christelijke gemeente. Wel kan men stellen dat de psalmen, andere oud- en nieuwtestamentische liederen en het evangelie van Christus een goede mal vormen voor de opbouw en inhoud van eredienstwaardige kerkliederen.

2.2.2 Functie(s) van liederen in de Schrift en samenkomst van de gemeente

Hoewel er maar weinig bekend is over de uitvoering van muziek in de tijd van de Bijbel, weten we wel dat er voornamelijk gezongen werd. Daarbij was het zingen in beurt- en wisselzang normaal. Gemeentezang zoals wij dat kennen, is in de vierde eeuw na Christus ontstaan en heeft vanaf de Reformatietijd een hoge vlucht genomen. Het zingen van groepen en personen afwisselend kunnen we bijvoorbeeld herkennen in psalm 118 en 136. Augustinus schreef al ‘zingen = tweemaal bidden’. Ook Luther verbond geloven en loven nauw met elkaar. “God heeft ons hart en gemoed vrolijk gemaakt door zijn lieve Zoon, die Hij ons gegeven heeft tot verlossing van zonden, dood en duivel. Wie dat ernstig gelooft, die kan het niet laten: hij moet vrolijk en opgewekt daarvan lofprijzend vertellen”.

Omdat wij de grootheid van de Heere niet enkel kennen uit de Schepping, maar in het bijzonder uit het Woord dat Hij ons gegeven heeft, is het goed dat een kerklied gestempeld wordt door en doordrenkt is van de Schriften.

In de bezinning is nagedacht over de functie van de liederen. Wanneer we naar de Schrift kijken, worden we het volgende gewaar:

A - De liederen zijn er om Gods woorden en daden te gedenken

Er zijn liederen waarin God bezongen wordt als Schepper van hemel en aarde. Ook liederen waarin de Heere geprezen wordt als Verlosser uit Egypte. In diverse liederen worden Gods daden in het verleden bezongen met het oog op het heden en de toekomst.

B - De liederen zijn er om God en Zijn Naam te aanbidden, te loven en te prijzen

Op deze manier wordt de Heere God ook door de gemeente aanbeden en beleden. Lofprijzing en belijden veronderstellen elkaar. Zie in dit verband bijvoorbeeld psalm 75.

C - De liederen zijn er om de Heere, Zijn Naam, woorden en daden te verkondigen

Het lied is in de Schrift en de liturgie een vorm van verkondiging. Zowel in het Oude als het Nieuwe Testament vinden we deze relatie tussen lied en verkondiging. Zie in dit verband bijvoorbeeld: psalm 9:12 en psalm 102:19-22. In het Nieuwe Testament wordt de gemeente ook opgeroepen om 'de grote daden te verkondigen van Hem, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht' (1 Petrus 2:9). De term verkondigen betekent hier: lovend Gods daden aanprijzen met als doel dat de wereld het hoort en tot aanbidding komt.

De verkondigende functie van het lied blijkt ook in het Nieuwe Testament. In Efeziërs 5:19 en Kolossenzen 3:16 gaat het erom dat men onder elkaar leert, terechtwijst met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen. Dit ook om de Heere te danken. De liederen die men onder elkaar zingt, moeten niet alleen op God gericht zijn, maar ook de opbouw van de gemeente dienen (zie in dit verband ook 1 Korinthiërs 14:26v.).

D - De liederen zijn er ook om Gods Woord meer en meer in de gemeente te laten wonen

Het kan er door zijn inhoud mede voor zorgen dat het Woord een plaats krijgt in het/de hart(en) van de gemeente(leden). Zie in dit verband bijvoorbeeld Deuteronomium 31 en de psalmen 78 en 105 die een onderwijzende functie hebben. In psalm 78 ligt het accent onder meer op het doorgeven aan de volgende generaties. In psalm 105:1v. gaat het er ook om dat Gods Naam en daden aan alle volken bekend worden gemaakt.

E - De liederen zijn er ook om de Heere te bidden en te smeken

God aanroepen bijvoorbeeld vanwege (persoonlijke) nood, of vanwege schuld die men wil belijden omdat men vergeving bij God zoekt – ook daarvan vinden we in de psalmen voorbeelden. Smeekgebeden, schuldbelijdenis en lofprijzing liggen in de Schrift niet zover bij elkaar vandaan. Denk bijvoorbeeld aan psalm 32. Ook in het Nieuwe Testament gaan smeking en vertrouwen vaak hand in hand. Zie bijvoorbeeld Romeinen 5:3-6.

Het is goed om te bedenken dat alle functies die liederen in de Schrift hebben ook aan bod kunnen komen in de kerkliederen die gezongen worden. Zo is er bijvoorbeeld op basis van de Schrift niets tegen om een lied te zingen als gebed om de Heilige Geest (zie bijvoorbeeld psalm 25 en 51). Of wat allemaal kán ook gedáán moet worden is afhankelijk van de draagkracht van de gemeente. Het moet tot eer van God, maar ook tot opbouw en zegen van de gemeente zijn.

2.2.3 Kritische kanttekeningen bij de psalmberijming 1773

Bij psalmberijming 1773 worden al langere tijd inhoudelijke kanttekeningen gemaakt. Zo zijn hierin duidelijk de sporen van de zogenaamde Verlichtingstheologie terug te vinden. Er wordt in afwijking van de Schrift in de berijming ook gebruikgemaakt van termen die niet in de onberijmde psalmen teruggevonden kunnen worden. Het gaat om woorden als deugd (1:4), zede, rede, Oppermajesteit, Opperwezen (7:5 e.a.), Opperheer (21:5 e.a.), Alvermogen (Lofzang van Zacharias:3), Alzegenaar (34:4). Deze uitdrukkingen vormen de neerslag van de zogenaamde Verlichtingstheologie met haar nadruk op moralisme en rationalisme en leiden nog wel eens tot teksten die rieken naar Remonstrantisme (bijvoorbeeld: God is goed voor die mensen, die deugdzaam leven – terwijl God het verlorene zoekt en in de regel niet zo deugdzaam zondaars tot Zich roept. Zie in dit verband de berijmingen in psalm 105:). Ook gebruikt men bijvoorbeeld woorden als verstand en rede, terwijl daar in de Bijbeltekst geen aanleiding voor is (zie berijmde psalmen 14:1, 53:1 en 50:9).

Een ander kritisch punt betreft het verouderde taalgebruik, dat regelmatig zo ver van mensen afstaat, dat zij het niet of nauwelijks meer begrijpen, noch aan anderen kunnen uitleggen. Ook kunnen bepaalde woorden juist heel andere zaken oproepen dan oorspronkelijk bedoeld (bv. 'vet' en 'smeer' wat in die tijd op lekkernijen en overvloed wees). De Berijming 1773 bevat ook meerdere voorbeelden van incorrect Nederlands.

Het zwaarst dient volgens de kerkenraad te wegen dat een psalmberijming dichtbij de tekst van de Schrift dient te staan en inhoudelijk in overeenstemming met de Schrift dient te zijn. Op dat punt slaat de psalmberijming 1773 regelmatig een slecht figuur.

De kerkenraad begrijpt tegelijkertijd dat de psalmberijming 1773 voor een deel van de gemeente grote waarde heeft. Gemeenteleden zijn ermee opgegroeid en hebben hun geloof ook leren beleven en verwoorden met de woorden van deze psalmberijming. Zij maakt deel uit van de taal van het hart. Met het oog op een goede, Schriftuurlijke en ook vandaag goed verstaanbare psalmberijming wil de kerkenraad de kritiek op de berijming 1773 zwaar laten wegen, zonder zomaar aan emotionele argumenten voor het vasthouden aan deze psalmberijming voorbij te gaan.

2.2.4 Alternatieve psalmberijmingen

Gedurende de bezinning is door de kerkenraad naar verschillende psalmberijmingen gekeken. Dat leverde in ieder geval het inzicht op dat de berijming 1968 – later opgenomen in het Liedboek voor de Kerken 1973 – beduidend dichterbij de Schrift staat, dan de psalmberijming 1773. Dit geldt ook voor de psalmberijming in het Gereformeerde Kerkboek van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. Deze psalmberijmingen kunnen derhalve als goede alternatieven worden beschouwd.

Een voordeel is daarbij dat deze psalmberijmingen zich houden aan bij de gemeente bekende Geneefse melodieën. De gemeente hoeft daardoor enkel nieuwe woorden te zingen. Het ook nog aanleren van een gewijzigde melodie is niet nodig.

De taal van genoemde psalmberijmingen staat dichterbij de hedendaagse taal en is tegelijkertijd van voldoende literaire en poëtische kwaliteit.

2.2.5 Kritische kanttekeningen bij de liederen in de Hervormde Bundel 1938

Gedurende de bezinning is niet uitvoerig gekeken naar de inhoud en muzikale kwaliteiten van de Hervormde Bundel 1938. In z'n algemeenheid wordt wel gewezen op het feit dat ook deze bundel qua taalgebruik verouderd is.

2.2.6 Het Liedboek voor de Kerken en Weerklank

De kerkenraad heeft met het oog op een psalmberijming en andere eredienstwaardige kerkliederen gekeken naar het Liedboek voor de Kerken (1973) en de bundel Weerklank – Instemmen met het Woord in Psalm en Lied (2016).

Wat het Liedboek voor de Kerken betreft, kan gesteld worden dat dit zowel qua psalmberijming als gezangen een kwalitatief goede bundel is. Ten opzichte de psalmberijming 1773 en de liederen in de Hervormde Bundel 1938 staat deze bundel dichterbij het hedendaagse taalgebruik, al blijft er ook de nodige afstand – welke deels eigen is aan de taal die bij het kerklied past. Niet alle liederen uit dit Liedboek kunnen worden gezongen – omdat een aantal liederen niet in overeenstemming met Schrift en belijden zijn. Het Liedboek voor de Kerken bevat geen kinderliederen. Voor de gemeente is er echter nog een andere drempel. Het Liedboek voor de Kerken ontvangt bij een aanzienlijk deel van de gemeente op voorhand een negatieve waardering. Ook dit weegt de kerkenraad mee, met het oog op de draagkracht van de gemeente.

Vervolgens is ook gekeken naar de bundel Weerklank – Instemmen met het Woord in psalm en Lied. De psalmen gaan ook in deze bundel voorop. De psalmenberijming is een samengestelde. 57 psalmen komen uit het Liedboek voor de Kerken. Het andere deel uit het Gereformeerde Kerkboek. Bij enkele psalmen met een onbekendere melodie wordt ook een alternatieve melodie aangeboden. Samen vormen zij psalmberijming die dichtbij de Schrift staat en qua taalgebruik hedendaagser is dan de berijming 1773.

Vervolgens vinden in Weerklank 101 Bijbellieder, 124 liederen bij het Kerkelijk jaar (dat begint met Advent). Daarnaast bevat de Weerklank ook liederen bij kerk en koninkrijk, bij liturgische momenten en bijzondere dagen, liederen bij de Heidelbergse Catechismus, liederen van lof, gebed en toewijding, liederen van schuldbelijdenis en vergeving, liederen bij zorg en verdriet, bij de morgen en de avond. De bundel eindigt met een reeks kinderliederen.

Alles overwegend vindt de kerkenraad de bundel Weerklank een voor de gemeente goed alternatief ten opzichte van de psalmen 1773 en de gezangen uit de Hervormde Bundel 1938. Wel lijkt het de kerkenraad goed om na invoering ook op te letten of er geen psalmen en/of liederen zijn die niet voor de erediensten geschikt zijn. Zo nodig kunnen deze psalmen en/of liederen op een lijst van niet-te-zingen liederen worden geplaatst. Voor het overgrote deel van de liederen geldt echter dat deze gezongen kunnen worden in de samenkomsten van een gemeente die gehoorzaam wil zijn aan de Schrift en het gereformeerd belijden.

2.3 Beleidsvoornemens t.a.v. te zingen liederen in de samenkomsten van de gemeente

Alles overwegend heeft de kerkenraad besloten tot de volgende beleidsvoornemens:

- A. De bundel Weerklank – Instemmen met het Woord in Psalm en Lied (2016) met ingang van 1 september 2017 gefaseerd in te voeren;
Evaluatie 2021: Weerklank is ingevoerd; de verdere gefaseerde invoering is uitgebleven (zie ook verderop onder halfjaarlijkse evaluatie).
- B. Concreet worden vanaf de eerste zondag van september 2017 geen gezangen meer gezongen uit de Hervormde Bundel 1938;
Evaluatie 2021: sporadisch wordt nog een Enig Gezang uit de bundel 1938 gezongen; enkele daarvan staan overigens ook in de bundel Weerklank. Direct na september 2017 is gastpredikanten die een Enig Gezang opgaven gevraagd die te vervangen, later is dat niet meer gebeurd.
- C. Vanaf die datum (1 september 2017) zingt de gemeente als aanvangslied een psalm uit Weerklank.
Evaluatie 2021: is ingevoerd. De psalm was in eerste instantie 's ochtends altijd gekoppeld aan de psalm die de kinderen op de zondagsschool leren. Sinds enige tijd worden ook liederen of psalmen gezongen die de kinderen ook zingen op basisschool School met de Bijbel.

Op kerkelijke feestdagen kunnen als aanvangslied bijpassende liederen uit Weerklank worden gezongen. Vervolgens is er in de liturgie na votum en groet ruimte voor 1 psalm en 1 lied uit Weerklank; de overige psalmen worden in deze overgangsfase nog uit de berijming 1773 gezongen. Een gastpredikant mag tot en met de evaluatie – verwijzend naar het bestaande beleid – geen of maximaal 2 liederen uit Weerklank opgeven;

Evaluatie 2021: hier wordt soepel mee omgegaan; gastpredikanten worden nergens toe gedwongen. In de praktijk houden de meeste voorgangers zich aan het uitgangspunt, waarbij af en toe gebruik wordt gemaakt van de ruimte die we geven.

- D. Na elk half jaar wordt het gebruik van Weerklank op een open wijze geëvalueerd. Op dat moment wordt gekeken of de draagkracht van de gemeente het toelaat om het zingen van psalmen en geselecteerde liederen uit Weerklank na votum en groet uit te breiden. Ook zal dan gekeken worden naar de verhouding van het aantal psalmen en liederen;
Evaluatie 2021: in 2018 heeft een evaluatie plaatsgehad in de kerkenraad en tijdens een gemeenteavond. De kerkenraad heeft daarop besloten het gebruik van Weerklank niet te wijzigen. In 2019 heeft de kerkenraad een evaluatie gehouden van alle onderdelen van het Visiedocument, met de Klankbordgroep. Dat heeft niet geleid tot wezenlijke aanpassingen. Daarna hebben geen verdere evaluaties van het gebruik van Weerklank plaatsgehad.

BESLUIT KERKENRAAD MEI 2021 De kerkenraad maakt voorlopig pas op de plaats met de verdere gefaseerde invoering van Weerklank. We hechten aan het zingen van Psalmen. We zingen Psalmen uit de berijming van 1773 en Psalmen uit de bundel Weerklank. Daarnaast hebben liederen uit de bundel Weerklank een plaats in de liturgie. Deze drie elementen (Psalm(en) uit de berijming 1773, Psalm(en) uit Weerklank en lied(eren) uit Weerklank) komen in principe standaard in de liturgie van de erediensten aan bod.

Het aanvangslied blijft een Psalm of lied uit Weerklank. De kerkenraad maakt hiervoor het rooster, in overleg met de zondagsschool en mede op basis van het rooster dat de School met de Bijbel hanteert.

- E. De kerkenraad zal in het oog houden of er psalmen en liederen in Weerklank staan die hij niet voor de erediensten geschikt acht. Indien nodig komen deze liederen op een lijst van uitgesloten liederen.

Evaluatie 2021: Noch vanuit de kerkenraad, noch vanuit de gemeente is aangegeven dat bepaalde psalmen of liederen niet gezongen zouden kunnen worden. In september (?) 2017 heeft de kerkenraad ook aangegeven weinig te voelen voor zo'n lijst, vanwege het vertrouwen dat er is in de bundel Weerklank en de manier waarop die door de samenstellers is samengesteld. Wél heeft iemand een keer opgemerkt het jammer te vinden dat 'Vaste Rots van mijn behoud' niet in Weerklank is opgenomen. Ds. Schroten (nauw betrokken bij de samenstelling van Weerklank) heeft daarop uitgelegd dat deze keuze is gemaakt vanwege het verouderde taalgebruik. Een soort hertaling is wel opgenomen, Lied 494: 'Rots waaruit het leven welt'.

3. Het afkondigen en gedenken van overleden gemeenteleden

3.1 De huidige situatie

Op dit moment kondigt de ouderling van dienst het overlijden van een gemeentelid af aan het slot van de zondagse afkondigingen. Direct aansluitend wordt het aanvangslied gezongen. De predikant bidt voor de rouwdragende familie tijdens de dank- en voorbeden.

3.2 Bezinning

In de bezinning van de kerkenraad is eerst gesproken over het vasthouden aan een afkondiging voorafgaand aan het aanvangslied. Dat betekent wel dat de rouwafkondiging zelf geen onderdeel van de liturgie c.q. de samenkomst is.

Een eerder aan de gemeente verbonden predikant deed zelf de afkondiging van een overlijden na het stil gebed voor de kansel. Direct na de afkondiging volgde dan votum en groet.

Vervolgens is gesproken over de mogelijkheid om de rouwafkondiging te plaatsen voorafgaand aan de dank- en voorbeden. Een en ander sluit dan goed op elkaar aan. Tegelijkertijd is er ook een moment in de dienst, waarop de gemeente expliciet stilstaat bij een overlijden en de rouwdragende familie.

Er is ook gesproken over de vraag of er dan een vast of een door de familie op te geven lied zou kunnen worden gezongen. De kerkenraad aarzelt hierbij en geeft zelf de voorkeur aan gedenken in een moment van stilte.

Er is ook gesproken over de vraag of de (eigen) predikant zo'n afkondiging dient te doen, dan wel dat de ouderling van dienst en/of een ander kerkenraadslid deze afkondiging verzorgt. Het afkondigen door de ouderling van dienst en/of een ander kerkenraadslid heeft de voorkeur, omdat het nu nog wel eens wil gebeuren dat de predikant e.e.a. niet geheel correct uitvoert.

3.3 Beleidsvoornemen: afkondiging van rouw en gedenken voorafgaand aan dank- en voorbeden

- A. De kerkenraad besluit ten aanzien van de morgendiensten om vanaf 1 september 2017 de afkondiging van een overlijden te scheiden van de reguliere afkondigingen voorafgaand aan het aanvangslied;

Evaluatie 2021: deze wijziging is doorgevoerd.

- B. De afkondiging van overlijden zal vervolgens door de ouderling van dienst of een ander kerkenraadslid worden gedaan, voorafgaand aan de dank- en voorbeden;

Evaluatie 2021: is praktijk

- C. De wijze waarop dit plaatsvindt is als volgt: 1) kerkenraad gaat na het naspel van het lied na de prediking staan. 2) De gemeente zal dan ook gaan staan en 3) de ouderling van dienst / het kerkenraadslid leest de overlijdensafkondiging voor. 4) Daarna gedenkt de gemeente de overledene en de rouwdragende familie in stilte. 5) Ondertussen loopt de ambtsdrager rustig naar de kerkenraadsbank en gaat bij de andere kerkenraadsleden staan.

Evaluatie 2021: De praktijk is dat de ouderling van dienst naar de microfoon loopt en de gemeente

vraag te gaan staan. Daarna doet hij de afkondiging en vraagt aansluitend een moment van stilte in acht te nemen. Tijdens het moment van stilte een stap terug doet, maar achter de lezenaar blijft staan tot na het moment van stilte. De voorganger (of de ouderling die de afkondiging heeft gedaan, wel goed afstemmen), geeft na ongeveer 25 seconden aan dat de gemeente kan gaan zitten. In de voorbeden wordt de rouwdragende familie namens de gemeente aan God opgedragen.

- D. In de afkondigingen voorafgaand aan de *avonddienst* wordt het overlijden nogmaals genoemd. Ook dat de overledene in de ochtenddienst is herdacht.

Evaluatie 2021: de praktijk is geworden dat we in de avonddienst de gemeente vragen de rouwdragende familie op te dragen in hun persoonlijke voorbeden. Er volgt dan geen voorbede meer in de dienst.

BESLUIT KERKENRAAD MEI 2021: De afkondiging in de ochtenddienst blijft ongewijzigd, op één onderdeel na: aan het begin van de afkondigingen wordt niet meer meegedeeld dat tegen het einde van de dienst een afkondiging van overlijden zal zijn. In de avonddienst blijft de afkondiging van overlijden aan het begin van de dienst, maar worden de rouwdragenden wel opgedragen in de voorbeden tijdens de dienst.

4. Kinderen en jongeren in de dienst

4.1 Huidige situatie (juni 2017)

Op dit moment gaan de kinderen tijdens het voorspel van het lied na de Schriftlezing naar de zondagschool. De predikant krijgt vooraf informatie over hetgeen de zondagschool behandelt. De predikant kan de kinderen even aanspreken en de gemeente de informatie van de zondagschool meedelen. De kinderen komen onder de collecte weer terug in de kerk (voor het slotlied).

4.2 Bezinning

De kerkenraad heeft zich in het bredere kader van bezinning op de plaats van kinderen en jongeren binnen de gemeente ook bezonnen op dit punt. Wat geven we onze jongeren als gemeente mee? Hoe willen we de jongeren in heel het gemeente-zijn en de zondagse samenkomsten een plaats geven.

Er is bij de kerkenraad nadrukkelijk behoefte aan een bredere bezinning op dit punt – met heel de gemeente. De kerkenraad wil daar graag het komende seizoen met de gemeente aan werken.

Wat de samenkomsten van de gemeente betreft: de kinderen leren liederen op school. De kerkenraad ziet graag dat de kinderen zowel op school als op de zondagschool de psalmen uit Weerklank leren. Dit kan door als school en zondagschool naar eenzelfde psalmrooster te streven.

De school maakt een liedrooster op basis van inbreng vanuit zowel de Hervormde Gemeente als de Gereformeerde Kerk. Als de psalm die geleerd wordt uit Weerklank komt, kan deze ook in de kerk gezongen worden. Dit kan dan de aanvangspsalm zijn. Op deze manier wordt de drempel voor het aanleren van de psalmen verlaagd. De kinderen leren ze immers al op school en de zondagschool kan daar dan bij aanhaken. Ook kunnen de psalmen uit Weerklank in de dienst gezongen worden. Een psalm zou dan ook twee weken als aanvangslied gezongen kunnen worden, waarbij er naast het aangeleerde vers ook een wisselend vers van desbetreffende psalm wordt ingeroosterd. De kerkenraad zal hierover zo spoedig mogelijk met de zondagschool overleggen.

Het zou ook fijn zijn wanneer de predikant op een natuurlijke manier even laat blijken dat hij het fijn vindt dat de kinderen weer in de kerk zijn. Dat kan bijvoorbeeld vlak voordat de zegen gegeven wordt.

Zoals gezegd streeft de kerkenraad naar een bredere bezinning op de plaats van de kinderen en jongeren in de gemeente. In het kader van geloofsoverdracht aan de jongere generaties is het ook belangrijk om inzicht te krijgen in de oorzaken die mensen belemmeren om actief bij de gemeente en de zondagse samenkomsten in het bijzonder betrokken te zijn.

Er wordt ook geopperd om eens te kijken of het mogelijk is om de kinderen eens per maand in de dienst te laten blijven. Het is dan wel belangrijk om de dienst dan zo in te richten dat de kinderen er ook goed aan mee kunnen doen. Ook zou het goed zijn wanneer de kinderen aanwezig zijn bij de viering van het Heilig Avondmaal. Ook dit moet in een breder bezinningstraject worden bekeken en uitgewerkt. Een luisterlied door en voor jongeren acht de kerkenraad niet geschikt in de reguliere samenkomsten. Indien er in de toekomst een eigen predikant is, zou die wel met enige regelmaat een dienst met jongeren kunnen voorbereiden. Ook zou een eigen predikant de kinderen en jongeren tijdens de dienst en de prediking op verschillende momenten en wijzen kunnen aanspreken, zodat zij ook beseffen dat zij voor 100% bij de gemeente horen.

4.3 Beleidsvoornemens

- A. Het komende jaar een breder bezinningstraject over 1 – de plaats van en 2 – de geloofsoverdracht aan kinderen en jongeren in de gemeente houden, waarbij in ieder geval de gezinnen maar het liefst de gemeente in haar volle breedte betrokken is;

Evaluatie 2021: er zijn, al dan niet gemeentebreed, enkele bezinnings/ thema-avonden geweest rond kinderen, jonge gezinnen, geloofsopvoeding, en over de relatie tussen jongeren en ouderen in de gemeente. Dat is deels gebeurd onder (bege)leiding van de HGJB.

- B. De kerkenraad zal in dit kader zo spoedig mogelijk met de zondagschool overleggen om in ieder geval tot 1 gezamenlijk psalmenrooster (uit Weerklank) te komen;

Evaluatie 2021: Er is overleg geweest en de er is één gezamenlijk rooster.

- C. Dat gezamenlijke rooster wordt ook aan de scholen doorgegeven om het aanleren van de psalmen en het zingen van voor de kinderen bekende psalmen in de eredienst te stimuleren;

Evaluatie 2021: deze roosters zijn inmiddels beter op elkaar afgestemd. Het aanvangslied in de ochtenddienst is nu met enige regelmaat de psalm of het lied uit Weerklank dat de kinderen niet alleen zingen op de zondagsschool, maar ook op de basisschool.

- D. De kerkenraad gaat de predikanten verzoeken om in ieder geval aan de gemeente uit te leggen waar het in de zondagschool over gaat;

Evaluatie 2021: de eigen predikant heeft het rooster van de onderwerpen die de zondagschool behandelt; gastpredikanten krijgen dit gemeld via de kostersbrief. Regelmatig haken voorgangers hier op in, de een wat uitgebreider dan de ander. De eigen predikant heeft meestal een 'kindermoment', al dan niet gekoppeld aan het thema dat wordt behandeld op de zondagsschool.

- E. De kerkenraad gaat de predikanten verzoeken om de kinderen op een natuurlijke wijze te laten merken dat het fijn is dat zij weer terug in de kerk zijn – dit kan na het einde van het slotlied, voordat de gemeente als geheel de zegen ontvangt.

Evaluatie 2021: Voorgangers laten dit regelmatig merken.

Evaluatie 2021: Sinds advent 2020 steken kinderen van de zondagsschool in de aanloop naar Kerst adventskaarsen aan en wordt een gedichtje voorgelezen. Dit gebeurt na terugkomst van de kinderen in de kerk. Ook dat biedt mogelijkheden een woordje tot de kinderen te richten.

5. Bijzondere diensten

5.1 Huidige situatie

Er zijn op dit moment een aantal bijzondere diensten door het jaar heen. Hiertoe worden gerekend: de start en sluiting van het winterwerk. In het verleden zijn ook meerdere themadiensten georganiseerd. In bijzondere diensten is een iets ruimere keuze uit psalmen en gezangen en een selectie liederen uit Op Toonhoogte. Ook werkt aan dergelijke bijzondere diensten wel eens een koor mee.

5.2 Bezinning

In de kerkenraad is nagedacht over diverse soorten bijzondere diensten. In het verleden zijn wel zogenaamde thema-diensten georganiseerd, maar die verschilden – op medewerking van een koor na – niet zoveel van de reguliere samenkomsten. Daarbij is de kerkenraad van mening dat een thema-dienst inhoudelijk hetzelfde gewicht moet hebben als een reguliere samenkomst van de gemeente.

Met het oog op de toekomst dient gekeken te worden naar de invulling van bijzondere diensten. Bereidt deze bijvoorbeeld voor met de catechisanten – waarbij een door hen aangedragen onderwerp centraal kan staan.

Als een koor medewerking aan de dienst verleent, wat is dan de functie van het koor? Zingt het los van een thema, liturgie een aantal liederen, of kan het koor ook een functie binnen de liturgie vervullen? Bijvoorbeeld door het zingen van de Schrift, van de Geloofsbelijdenis of een gebed.

Een koor zou ook afwisselend met de gemeente kunnen zingen (wisselzang e.a.). Een eigen koor van gemeenteleden zou ook bepaalde liederen kunnen inoefenen en de gemeente kunnen helpen om nieuwe liederen aan te leren.

5.3 Beleidsvoornemens

- A. De kerkenraad wil in de toekomst in ieder geval ruimte geven voor een aantal bijzondere diensten door het jaar heen;

Evaluatie 2021: in de praktijk gaat het om de diensten opening en sluiting winterwerk en twee of drie themadiensten. Vlak voor de zomervakantie zal in 2021 voor het eerst een 'overstapdienst' worden gehouden, waarbij de kinderen van de zondagsschool afscheid nemen van de zondagsschool (tot nu toe gebeurde dat tijdens de kerstfeestviering van de zondagsschool). In coronatijd 2021 is ook een kinderdienst gehouden. In coronatijd 2020 is een gezamenlijke openluchtdienst gehouden, maar deze kwam in de plaats van de gezamenlijke dienst afsluiting winterwerk in de Gereformeerde Kerk.

- B. In deze bijzondere diensten wordt uit Weerklank gezongen – waarbij de verhouding psalmen en gezangen anders kan zijn dan in reguliere diensten;

Evaluatie 2021: Dit is praktijk.

BESLUIT KERKENRAAD MEI 2021: In deze bijzondere diensten, waarin een gedrukte liturgie zal zijn, kunnen naast psalmen en liederen uit Weerklank, ook liederen worden gezongen uit de bundel Op Toonhoogte.

- C. De kerkenraad ziet graag dat een koor in dergelijke bijzondere diensten een dienende rol in de liturgie vervult. Bijvoorbeeld door een Klein Gloria en/of de Apostolische Geloofsbelijdenis te zingen;

Evaluatie 2021: koren hebben sinds de vaststelling van het Visiedocument niet meegewerkt aan genoemde bijzondere diensten. De diensten zijn vooral ingevuld met bijdragen door gemeenteleden.

- D. Het zou mooi en goed zijn indien een groep gemeenteleden een (gelegenheids)koor kan vormen om in de diensten bepaalde onderdelen van de liturgie voor zijn rekening te nemen;

Evaluatie 2021: hier wordt, mede onder invloed van de coronatijd inmiddels invulling aan gegeven. Het gaat hierbij overigens niet alleen om zingen, maar ook om bijvoorbeeld declamatie, het bespelen van instrumenten, het maken en/of inspreken van een filmpje dat tijdens de dienst op een beeldscherm wordt getoond.

- E. De kerkenraad geeft ruimte om bijzondere diensten voor te bereiden met de catechisanten of een andere groep gemeenteleden;

Evaluatie 2021: er is een commissie themadiensten, die naast de eigen predikant bestaat uit een aantal gemeenteleden.

- F. Een en ander kan het beste verder worden uitgewerkt en ingevoerd wanneer er een nieuwe predikant aan de gemeente is verbonden.

Evaluatie 2021: Sinds 1 maart 2020 is in de persoon van ds. Roseboom een nieuwe predikant aan de gemeente verbonden. De commissie themadiensten/bijzondere diensten bestaat overigens al langer.

6. Andere beleidsvoornemens

De kerkenraad heeft ook gesproken en besloten over andere onderwerpen: a) het 'amen van de gemeente' na de zegen; b) het zingen van het 'Klein Gloria'; c) Zingen en lezen van de Tien Geboden; d) Zingen en lezen van de Geloofsbelijdenis; e) inzet van andere muzikale gaven; f) Werkgroep bijzondere diensten. Omdat de kerkenraad de onder punt 2 t/m 5 genoemde beleidsvoornemens al een hele stap voor de gemeente acht, heeft hij besloten om voorlopig voor andere zaken (6 a t/m f) enkel ruimte te bieden in bijzondere diensten. Zo kan de gemeente daar het komende jaar rustig aan proeven. Een werkgroep bijzondere diensten behoort ook tot de mogelijkheden, maar daar is nog geen besluit over genomen.

Evaluatie 2021: Die werkgroep/commissie is er inmiddels.

Voor deze punten geldt: vanaf 1 september is er ruimte voor in bijzondere diensten. Pas als er een nieuwe predikant aan de gemeente verbonden is, wordt in overleg met hem bekeken op welke wijze de invoering van deze punten zo ter hand kan worden genomen dat het tot zegen en opbouw van de gemeente is.

Najaar 2017 wil de kerkenraad de gemeente uitgebreider informeren over de beleidsvoornemen ten aanzien van: a) het 'amen van de gemeente' na de zegen; b) het zingen van het 'Klein Gloria'; c) Zingen en lezen van de Tien Geboden; d) Zingen en lezen van de Geloofsbelijdenis; e) inzet van andere muzikale gaven; f) Werkgroep bijzondere diensten. De gemeente krijgt dan het tweede deel van deze brochure.

Evaluatie 2021: Dit informeren is niet gebeurd, althans niet officieel. Het tweede deel van het Visiedocument is destijds ook niet verstrekt aan de gemeente. Wel zijn enkele van bovengenoemde onderwerpen meegenomen in bijzondere diensten of themadiensten (zingen/lezen geloofsbelijdenis, inzet muzikale gaven, zingen/lezen van de Tien Geboden. Het amen van de gemeente na de zegen en het zingen van het Klein Gloria zijn nog niet voorgekomen. Zie hiervoor ook de evaluatie van de planning die achter dit deel B1 van het Visiedocument zit.

Na gehoord te hebben de gemeente op 13 juni 2017,

Vastgesteld door de kerkenraad op 13 juni 2017,

H. van Eeken, voorzitter

D. de Joode, scriba

Na evaluatie door de kerkenraad in voorjaar/zomer 2021 in herziene versie vastgesteld door de kerkenraad op 7 juli 2021

Ds. W. Roseboom, voorzitter

J.W. Boogert, scriba

Bijlage: planning van beleidsvoornemens liturgie Hervormde Gemeente Herwijnen

Planning van beleidsvoornemens liturgie HG Herwijnen

<p>2017</p> <p>- Vanaf de eerste zondag in september 2017</p>	<p>- Aanvangslied = psalm uit Weerklank; evaluatie 2021: is ingevoerd</p> <p>- Na votum & groet 1 psalm en 1 gezang uit Weerklank; evaluatie 2021: is ingevoerd, in mei 2021 heeft kerkenraad besloten tot kleine aanpassing (zie 2.3)</p> <p>- Rouwafkondiging in de dienst voorafgaand aan dank- en voorbeden; evaluatie mei 2021: is ingevoerd, in mei 2021 is besloten tot kleine aanpassing (zie 3.3)</p> <p>- Voorbereiden en uitvoeren van bezinning op kinderen en jongeren in gemeente (geloofsoverdracht en plaats in eredienst en gemeente als geheel); evaluatie 2021: er zijn enkele (thema-)avonden geweest.</p> <p>- Organiseren dienst met catechisanten en met andere groep gemeentelieden; evaluatie 2021: ja, er is een commissie themadiensten/bijzondere diensten (zie 5.3)</p>
<p>2018</p> <p>- Half maart 2018</p> <p>- Mei 2018</p> <p>- Zomer 2018* * Hopelijk eerder, maar mogelijk ook later!</p>	<p>- Open Evaluatie gebruik Weerklank. Antwoord geven op de vraag of het aantal psalmen en liederen kan worden uitgebreid; evaluatie 2021: er is twee keer een evaluatie geweest; 1x gemeentebreed, 1x met de Klankbordgroep. Verhouding Psalmen – liederen in de reguliere diensten is daarna niet veranderd. In het voorjaar van 2021 heeft de kerkenraad een evaluatie gehouden, wat heeft geleid tot een kleine aanpassing wat betreft de mogelijkheden om liederen uit Weerklank te zingen (zie 2.3)</p> <p>- Afronding bezinningstraject kinderen en jongeren in de gemeente. E.e.a. mondt uit in concrete beleidsvoornemens. evaluatie 2021: Er zijn avonden geweest (zie boven), die we wellicht kunnen vertalen als bezinningstraject. Concrete beleidsvoornemens zijn niet zozeer gemaakt, wel zijn enkele besluiten genomen (overstapdienst, adventskaarsen, aandacht voor zondagsschool via voorgangers, kinderdienst in coronatijd; samenwerking in jeugdwerk met GK).</p> <p>- Open evaluatie rouwafkondigingen. Op deze wijze voortzetten of anders invullen?; evaluatie 2021: de kerkenraad heeft dit in mei 2021 besloten tot een kleine aanpassing (zie 3.3).</p> <p>- <i>Gemeente eigen predikant*</i> evaluatie mei 2021: heeft wat langer geduurd, maar sinds 1 maart 2020 hebben we weer een eigen predikant.</p>

2018

- Najaar 2018*

Is later geworden ivm
komst eigen predikant
per 1 maart 2020

- Met nieuwe predikant inventariseren en afstemmen hoe andere veranderingen op een opbouwende wijze kunnen worden doorgevoerd.

- a) Het amen van de gemeente na de zegen; **evaluatie 2021:** dit onderdeel is nog niet opgepakt.
- b) Alternatieve melodie Klein Gloria; **evaluatie 2021:** er is niet gezocht naar alternatieve. De kerkenraad ziet er nu ook geen aanleiding toe.
- c) Zingen en lezen van de Tien Geboden; **evaluatie 2021:** evaluatie mei 2021: gebeurt zo nu en dan.
- d) Zingen en lezen van de Geloofsbelijdenis; **evaluatie 2021: in bijzondere diensten**
- e) Inzet andere muzikale gaven; **evaluatie 2021:** gebeurt in bijzondere diensten maar oiv corona ook in reguliere diensten.
- f) Werkgroep bijzondere diensten; **evaluatie 2021:** is in het leven geroepen en bereidt de bijzondere diensten voor.
- g) **Evaluatie 2021:** In zowel bijzondere diensten als in reguliere diensten wordt zo nu en dan gezamenlijk het Onze Vader gebeden.
- h) **Evaluatie 2021:** In het Visiedocument is niets opgenomen over het gebruik van beeldschermen in de kerk, of over het in beeld uitzenden van diensten. Onder invloed van de coronamaatregelen gebeurt dit inmiddels wel.

NB: voor de onder a t/m f genoemde zaken is vanaf 1 september 2017 wel ruimte in bijzondere diensten. **Gebeurt af en toe**